

Webinar 2

Job en zijn vrienden

Deel 2 in de serie 'Job en het lijden'

Haarlem - 1 mei 2023

Inhoud

1. Samenvatting van het webinar
2. Tips voor de preek
3. Vertaalaantekeningen bij de NBV21
4. Literatuur

1. Samenvatting van het webinar

De functie van de vrienden in het boek Job

Het boek Job maakt duidelijk dat de vrienden van Job ongelijk hebben. Maar als ze ongelijk hebben, waarom krijgen zij in het boek dan zoveel ruimte om hun punt te maken? Vroegchristelijke uitleg hadden zo hun methoden om de scherpte ervan in te zwachtelen en vonden over het algemeen dat de vrienden ook veel waars zeiden. In de moderne uitleg worden de vrienden vaak bij voorbaat weggezet als mensen die aan onjuiste overtuigingen vasthouden.

De *eerste* functie van de vrienden is dat zij het gangbare vergeldingsdenken naar voren brengen. God is rechtvaardig en Hij garandeert een rechtvaardig bestuur, ook al moet je dat niet mechanisch opvatten. De werkelijkheid is grillig, onze kennis beperkt, maar het systeem deugt.

1. Elifaz is het meest bedachtzaam en redelijk. Hij verdedigt het bekende principe dat rechtvaardigheid wordt beloond en onrechtvaardigheid bestraft. Dus is Job misschien wel onrechtvaardig? (4:6-7).
2. Bildad is directer en roept Job op tot inkeer. Als Job toch rechtvaardig is, zal God zijn kant kiezen (8:5-7).
3. Sofar is hard en cynisch. Job weet niet of hij echt onschuldig is, hij moet het niet beter denken te weten dan alle generaties voor hem (20:4-5). Sofar weet zelf wel hoe het zit.

Dit zijn bekende, ingesleten opvattingen. Het boek Job neemt alle tijd om het inzicht te laten doorsijpelen bij de lezer dat de gangbare visie ontoereikend is.

De *tweede* functie van de vrienden is dat hun woorden wel degelijk iets teweegbrengen bij Job. Hoewel zij zelf steeds bij hetzelfde standpunt blijven, zie je bij Job, ontwikkeling. De vrienden helpen hem in zekere zin verder, hoewel heel anders dan ze zelf voor ogen hebben.

De ontwikkeling van de dialoog

In de eerste ronde gaan Job en zijn vrienden op zoek naar grip op Jobs situatie. Vooral de rol van God komt ter sprake. Terwijl de vrienden zich verschuilen achter Gods eigenschappen, wijst Job op de werkelijkheid om hen heen. Het resultaat is wel dat Job geprikkeld wordt zijn onschuld te verdedigen en niet slechts naar de dood te verlangen.

Dit is zichtbaar in hoe Job achtereenvolgens over de dood spreekt:

- 1) De dood als schat, waarnaar je kunt verlangen, maar die zich niet laat vinden.
- 2) De dood als natuurlijk eindpunt voor alles en iedereen. Zo is het nu eenmaal.
- 3) De dood als onomkeerbaar. Van de dood als vriend wordt het een vijand, die hem de pas afsnijdt op zoek naar erkenning.

Ronde 1: Zoeken naar grip op Jobs situatie – En welke rol speelt God?		
H. 4-5	Elifaz	Rechtvaardigheid is het uitgangspunt Dood niet positief, maar destructief
H. 6-7	Job	Er is voor mij geen toekomst meer op aarde
H. 8	Bildad	Neem de juiste houding aan tegenover God, want God redt de rechtvaardige
H. 9-10	Job	Kijk om je heen: God maakt geen onderscheid tussen onschuldigen en goddelozen
H. 11	Sofar	Hoe weet je zo zeker dat je onschuldig bent? God weet meer dan jij
H. 12-14	Job	Een mens weet wat goed en fout is. Met een beroep op Gods onaantastbaarheid negeren jullie de ongerijmdheid in het leven: God grijpt niet in ten gunste van rechtvaardigen

In ronde 2 vraagt Job, nu hij kennelijk niet op God kan rekenen, of zijn vrienden zijn situatie dan tenminste willen erkennen. Maar dat willen ze niet, ze willen niet voor Jobs onschuld instaan. Op wie moet Job zijn hoop dán vestigen? Job kiest er uiteindelijk voor om toch te vertrouwen op God.

Ronde 2: Erkenning van Jobs situatie – van de kant van mensen of van God?		
H. 15	Elifaz	Uiteindelijk wordt de onrechtvaardige gestraft.
H. 16-17	Job	Dus jullie zien mij nu als zo'n onrechtvaardige?! Waarom reageren jullie zo op mijn lijden?
H. 18	Bildad	We weten toch dat het de goddelozen slecht zal vergaan? (Job is er blijkbaar zo eentje)

H. 19	Job	Niemand reageert op mijn roep om gerechtigheid. Zoals ik nu ben voor de wereld, dat ben ik niet echt. Als geen mens het voor mij opneemt, dan zal God dat uiteindelijk doen.
H. 20	Sofar	Jij neemt je eigen ervaring te veel als maatstaf. Maar je moet juist verantwoordelijkheid nemen voor je toestand: de goddelozen worden gestraft.
H. 21	Job	De omstandigheden van mensen in de wereld zijn toevallig: er zijn kwaden die succes hebben. Wat jullie zeggen klopt niet met wat we om ons heen zien gebeuren.

In de derde ronde verschuift de aandacht naar het handelen in de wereld. Kunnen we daarbij op God rekenen of moeten mensen het doen? Volgens Job schiet het systeem van de vrienden, waarin God rechtvaardig handelt en de hoop van de armen is, te kort. Want ook al is God honderd keer almachtig, er is onrecht in de wereld.

Ronde 3: Handelen in de wereld – door God of door mensen?		
H. 22	Elifaz	Jij denkt alleen aan jezelf, je vergeet de armen. Hun enige hoop is het vergeldingsprincipe. Keer je tot God!
H. 23-24	Job	God is nu juist afwezig en daar maken de onrechtvaardigen misbruik van. Bij afwezigheid van God moeten de rijken en machtigen in de samenleving de zorg voor de armen op zich nemen.
H. 25	Bildad	God is niet afwezig, maar heeft juist alles in zijn macht.
H. 26-27	Job	Je biedt geen oplossing voor sociale ongerechtigheid. Waarom blijft God onzichtbaar, terwijl Hij alle macht en controle heeft? Job houdt zijn onschuld vol.

De gelaagde rol van de vrienden

Rol van de vrienden is dus gelaagder dan vaak wordt gedacht.

- Ze dwingen Job tot nadenken, ze houden hem scherp: op de vragen die hier spelen zijn geen gemakkelijke antwoorden.
- Ze zijn kritisch, maar dat levert Job wel input op, het helpt hem verder.
- Ze houden ons een spiegel voor: hoe reageren wij op het lijden, van mensen die ons nabij zijn, maar ook breder op het lijden om ons heen.

Maar troost bieden ze niet.

Job tussen hoop en wanhoop

Job beseft dat hij van niemand meer iets goeds te verwachten heeft. Tegen alle schijn in belijdt hij toch dat God zijn enige hoop is (19:25). Job blijft in protest tegen God, maar tegelijk rekent hij op Gods

voorspraak. Job leeft zo tussen hoop en wanhoop. Zie hierover het artikel van Benjamin Bogerd in de online reeks van Met Andere Woorden: debijbel.nl/bericht/job-en-zijn-redder.

Het tweede aspect dat hier speelt is de bredere situatie van het lijden in de wereld. Het is belangrijk dat die dimensie van het boek Job meer aandacht krijgt. In de uitleg bestaat sterk de neiging om op Job als individu te focussen. Maar opvallend genoeg trekt Job zijn situatie steeds breder, naar het lijden in de wereld. Dat begint al in zijn klacht (Job 3:20-22). En dat komt telkens terug in de dialogen (7:1-2, 9:24, 12:6, 12:21-22, 21:7-26, 22:30-33, 24:2-12). En in de laatste ronde van de dialoog staat het zelfs centraal. Dit is de kern van Jobs inzicht: Als de wereld waarin wij leven geen spiegel is van Gods rechtvaardigheid, dan betekent dat ook, dat we de zaken niet op hun beloop kunnen laten. Dan is het aan ons, mensen, om die rechtvaardigheid vorm te geven.

2. Tips voor de preek

Tip 1: Kijk voorbij succes en falen in de wereld

In Jobs tijd was er de reflex om de wereld in te delen in rechtvaardigen en onrechtvaardigen. Nu is er de reflex om onderscheid te maken tussen mensen die geslaagd zijn en de achterblijvers. En ook nu speelt op de achtergrond het idee van eigen verdienste en eigen schuld een enorme rol. Maar Job ontmaskert dat. De wereld is geen spiegel van rechtvaardigheid. Het eerste dat we moeten doen is het lijden erkennen. Het ongemak, de onredelijkheid ervan te voelen, zonder het terug te leggen bij degenen die het ondergaan. Maar als we goed beseffen dat de wereld waarin wij leven geen spiegel is van Gods rechtvaardigheid, dan betekent dat ook, dat we de zaken niet op hun beloop kunnen laten.

Tip 2: Hoe voer je gesprekken met mensen die lijden?

De dialoog tussen Job en de vrienden kan invoelbaar gemaakt worden door hun visies in een beknopte en heldere versie over het voetlicht te brengen, vergezeld van treffende citaten uit hun spreektekst. De ontwikkeling zoals hierboven geschetst komt zo aan het licht, en Jobs conclusies kunnen dan worden meebeleefd. De achterliggende vraag is: hoe voer je gesprekken met mensen die lijden? Het zwijgen, waarmee de vrienden begonnen, is betekenisvol. Maar in het boek Job zien we ook dat de gesprekken, hoe onbeholpen en tekortschietend ook, Job wel verderbrengen. Jobs visie op de dood bijvoorbeeld verandert van de dood als begerenswaardig naar de dood die hem in de weg staat om erkenning voor zijn onschuld te krijgen. En het is opvallend dat Job de situatie steeds breder trekt: het gaat niet meer alleen over Job zelf, maar over het lijden in de wereld.

3. Vertaalaantekeningen bij de NBV21

Witregels voor de leesbaarheid

De NBV uit 2004 presenteert de redevoeringen in het boek Job als doorlopende, massieve tekstblokken. Dat maakt de tekst minder toegankelijk. Heel af en toe staat er een witregel om structuur in een betoog aan te brengen, maar die zijn zeer terloops gezet: er zit geen systeem achter. Hier was werk aan de winkel voor de NBV21!

In de NBV21 zijn alle redevoeringen in overzichtelijke eenheden onderverdeeld. Daarbij is gebruikgemaakt van recente studies naar de indeling van het boek Job. Door de inzet van witregels worden de redevoeringen veel leesbaarder en komt de betekenis van de tekst sterker naar voren.

4. Literatuur

- Samuel E. Balentine, *“Look At Me and Be Appalled”. Essays on Job, Theology, and Ethics. An Interdisciplinary Dialogue*, Leiden / Boston 2021
- Piet A.H. de Boer, ‘Haalt Job bakzeil? (42:6)’ in: *Nederlands Theologisch Tijdschrift* 31 (1977), 181-194
- Benjamin Bogerd, ‘Job en zijn redder’ in: *Met Andere Woorden* 42/online (12 april 2023), debijbel.nl/bericht/job-en-zijn-redder.
- David J.A. Clines, *Job*, Word Biblical Commentary 18B, Grand Rapids, Michigan, 1989-2015
- Hans Debel, ‘Van spijt geen spoor. Het laatste hoofdstuk van Job in zijn context’ in: *Ezra. Bijbels tijdschrift* 44 (december 2019), 97-112
- Hans Debel, ‘Een ommekeer voor de ommekeer van Job’ in: *Met Andere Woorden* 40/2 (2021), 43-41 <https://debijbel.nl/bericht/een-ommekeer-voor-de-ommekeer-van-job>
- Jan P. Fokkelman, *Het Boek Job in Vorm*, Amsterdam 2009
- Michael Fox, ‘God’s Answer and Job’s Response’ in: *Biblica* 94 (2013), 1-23
- A. Gans, *Job, vertaald en ingeleid*, Leiden 1952
- Edward L. Greenstein, *Job. A New Translation*, New Haven en Londen 2019
- K.-J. Illman, ‘Theodicy in Job’ in: Antti Laato en Johannes C. de Moor (red.), *Theodicy in the World of the Bible* (Leiden 2003), 304-333
- J. Gerald Janzen, *At the Scent of Water. The Ground of Hope in the Book of Job*, Grand Rapids, Michigan, 2009
- Matthijs J. de Jong, *De Schrift opnieuw geschreven. Nieuw inzicht in vertalen met Genesis 1 en Job 42*, Haarlem 2023 <https://research.vu.nl/en/publications/de-schrift-opnieuw-geschreven-nieuw-inzicht-in-vertalen-met-genes>
- Matthijs J. de Jong, ‘De troost van Job. Een nieuwe vertaling van Job 42:6’, in: Cor Hoogerwerf, Mirjam van der Vorm-Croughs en Matthijs de Jong (red.), *Vertalen is verrassen. Nieuwe vensters op Bijbelse teksten*, Haarlem/Antwerpen 2022 <https://debijbel.nl/bericht/de-troost-van-job-eeen-nieuwe-vertaling-van-job-426>
- Jason Kalman, *With Friends Like These: Turning Points in the Jewish Exegesis of the Biblical Book of Job*, Montreal 2005
- Othmar Keel, *Jahwes Entgegnung an Ijob. Einde Deutung von Ijob 38-41 vor dem Hintergrund der zeitgenössischen Bildkunst*, Göttingen 1978
- Thomas Krüger, ‘Did Job Repent?’ in: Thomas Krüger e.a. (red.), *Das Buch Hiob und seine Interpretationen*, Zürich 2007, 217-229
- Mark Joseph Larrimore, *The Book of Job – A Biography*, Princeton, Oxford 2013
- Hanneke van Loon, *Metaphors in the Discussion on Suffering in Job 3–31: Visions of Hope and Consolation*, Leiden / Boston 2018

Dan Mathewson, 'Between Testimony and Interpretation. The Book of Job in Post-Holocaust Theological Reflection', *Studies in the Literary Imagination* 41.2 (2008) 35-36

Ed Noort, 'Job en zijn uitleggers. Het boek Job in de spiegel van de oudtestamentische exegese' in: Bettine Siertsema (red.), *Job: Steen des aanstoots?* Kampen 1996, 9-19

Gabrielle Oberhänsli-Widmer, 'Hiobtraditionen im Judentum', in: T. Krüger, M. Oeming, K. Schmid, C. Uehlinger (red.), *Das Buch Hiob und seine Interpretationen*, Zürich 2007, 315-328.

Jonathan Sacks, *De kracht van ideeën. Woorden van geloof en wijsheid*. Utrecht 2021 (pp. 79-81)

Niek Schuman, 'Jobs laatste reactie als nieuw begin' in: Bettine Siertsema (red.), *Job: Steen des aanstoots?* Kampen 1996, 36-48.

Ellen van Wolde, 'Job en zijn vrienden' in: Bettine Siertsema (red.), *Job: Steen des aanstoots?* Kampen 1996, 20-35

Ellen van Wolde, 'Job 42,1-6: The Reversal of Job' in: W.A.M. Beuken (red.), *The Book of Job*, Leuven 1994, 223-250.